Suomen VANHEMPAINLIITTO

Kirjallinen lausunto sivistysvaliokunnalle 12.3. 2026

K 1/2026 vp Lapsiasiavaltuutetun kertomus eduskunnalle 2026

Suomen Vanhempainliitto on vanhempien osallisuuden, kotien kanssa tehtävän yhteistyön ja vanhempaintoiminnan asiantuntijajärjestö. Vanhempainliiton toiminta tukee lasten kasvua, oppimista sekä hyvinvointia ja yhteisöllisyyttä päiväkodeissa, kouluissa ja toisen asteen oppilaitoksissa. Vanhempainliittoon kuuluu noin 1200 päiväkodeissa, kouluissa ja oppilaitoksissa toimivaa, rekisteröitynyttä vanhempainyhdistystä.

Suomen Vanhempainliitto (jäljempänä Vanhempainliitto) kiittää sivistysvaliokuntaa pyynnöstä lausua lapsiasiavaltuutetun kertomuksesta 2026 sivistysvaliokunnan toimialan näkökulmasta. Vanhempainliitto pitää erittäin tärkeänä, että lapsiasiavaltuutettu antaa kerran neljässä vuodessa eduskunnalle kertomuksen lasten asemasta ja lasten oikeuksien toteutumisesta Suomessa. Oppiminen ja kouluhyvinvointi ovat tärkeä osa lasten arkea ja siksi keskeinen eduskuntakertomuksen teema. Vanhempainliitto pitää lapsiasiavaltuutetun kertomuksen neljää ehdotusta kannatettavina, vaikka keskittyykin lausunnossaan sivistysvaliokunnan toimialaan.

Lapsen edun ensisijaisuus päätöksenteossa

Vanhempainliitto kannattaa lapsiasiavaltuutetun ehdotusta lapsen edun ensisijaisuuden kirjaamisesta perustuslain perusoikeussäännöksiin. Perustuslain tasoinen säännös vahvistaisi lapsen oikeuksien asemaa ja velvoittaisi arvioimaan päätösten vaikutuksia lapsiin johdonmukaisesti kaikessa lainsäädännössä ja julkisessa toiminnassa. Tämä vahvistaisi lapsen edun huomioimista myös koulutuspolitiikassa ja koulutusjärjestelmän kehittämisessä. Lapsen edun ensisijaisuus on nostettu varhaiskasvatus- ja perusopetuslakiin. Siitä huolimatta lapsen edun ensisijaisuus jää usein huomioimatta varhaiskasvatusta ja koulutusta suunniteltaessa ja järjestettäessä.

Opiskeluhuollon rooli lasten ja nuorten mielenterveyden tukena

Vanhempainliitto pitää erittäin tärkeänä, että lasten ja nuorten mielenterveyspalvelujen rakenteita ja työnjakoa selkeytetään valtakunnallisesti ja että opiskeluhuoltopalvelujen saatavuus toteutuu yhdenvertaisesti kaikilla hyvinvointialueilla. Opiskeluhuollon merkitys lasten ja nuorten hyvinvoinnin tukena on keskeinen, sillä koulu ja oppilaitos ovat monille lapsille tärkein arjen ympäristö, jossa hyvinvoinnin muutokset voidaan havaita varhain.

Opiskeluhuollon tehtävänä tulisi olla ennen kaikkea ennaltaehkäisevä työ sekä lievien mielenterveyden haasteiden tukeminen. Vaativammat mielenterveyden häiriöt ja diagnostiikka tulee puolestaan ohjata

selkeästi perus- ja erityistason mielenterveyspalveluille. Tällä hetkellä opiskeluhuollon rooli on paikoin epäselvä ja henkilöstöresurssit riittämättömät, mikä kuormittaa kouluyhteisöjä ja heikentää palvelujen saatavuutta.

Lisäksi Vanhempainliitto korostaa, että opiskeluhuollon palvelujen tulee olla helposti saavutettavia sekä lapsille että heidän huoltajilleen. Huoltajilla tulee olla selkeä tieto siitä, miten kuraattori-, psykologi- ja kouluterveydenhuollon palveluihin saa yhteyden ja millaista tukea niiden kautta on mahdollista saada.

Kouluterveyskyselyn mukaan mielialastaan huolissaan olleiden, mutta opiskeluhuoltopalvelujen avun ulkopuolelle jääneiden lasten ja nuorten osuudet ovat merkittäviä. Terveystarkastukset toteutuvat puutteellisesti, ja erot hyvinvointialueiden välillä ovat suuria. Ilman terveystarkastusta ja muuta opiskeluhuollon tukea jäävien lasten terveyden ja mielenterveyden edistäminen, voimavarojen vahvistaminen ja heidän vanhempiensa mahdollisuus vanhemmuuden tukeen jäävät vaillinaisiksi.

Opiskeluhuollon ammattilaiset käyttävät jopa viidenneksen asiakastyöajastaan tarkkaavuushäiriöihin liittyvään työhön. Tämä voi vaarantaa lakisääteisten tehtävien toteutumisen. ADHD:n diagnostiikka, siihen oleellisesti liittyvä muiden häiriöiden poissulku ja eri hoitovaihtoehtojen pohtiminen eivät sisälly opiskeluhuoltopalvelujen perustehtävään, opiskeluterveydenhuoltoa lukuun ottamatta. Vanhempainliiton mielestä on kuitenkin tärkeää, että opiskeluhuoltopalvelujen ammattilaiset ovat mukana ohjaamassa oppilaita, opiskelijoita ja perheitä keskittymistä ja terveyttä tukeviin elintapoihin sekä käynnistämässä tarvittavia jatkoselvittelyjä.

Huoltajien rooli opiskeluhuollossa ja kouluyhteistyössä

Vanhempainliitto painottaa, että kodin ja koulun yhteistyö on keskeinen osa lasten hyvinvoinnin tukemista. Opiskeluhuollon palvelujen suunnittelussa ja toteutuksessa tulee huomioida myös huoltajien rooli ja mahdollisuus osallistua yhteistyöhön lapsen tukemiseksi. Vanhempien osallisuutta yhteisöllisessä opiskeluhuoltotyössä on edelleen vahvistettava. Vanhempainyhdistys tai muut aktiiviset vanhempaintoimijat ovat luontevia yhteistyötahoja yhteisöllisen opiskeluhuollon kanssa. Myös lasten ja nuorten osallisuus tässä työssä on ensiarvoisen tärkeää.

Erityisesti nivelvaiheissa – varhaiskasvatuksesta esiopetukseen, esiopetuksesta perusopetukseen sekä perusopetuksesta toiselle asteelle – toimiva yhteistyö kodin ja koulun välillä on tärkeää. Näissä siirtymissä on varmistettava oppimisen ja koulunkäynnin tukea koskevan tiedon siirtyminen sekä ryhmään kiinnittymisen ja uuden oppimisympäristön omaksumiseen tarvittava tuki. Vanhempien barometrit osoittavat, että sujuvat siirtymät ja toimiva kodin ja koulun yhteistyö ovat keskeisiä lasten hyvinvoinnille.

Vanhempainliitto korostaa myös vanhemmuuden tuen sekä vanhempien keskinäisen vertaistuen merkitystä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää perheisiin, joiden osallistuminen kouluyhteistyöhön voi olla haastavampaa esimerkiksi kieli- ja kulttuuritaustan tai erityisen tuen tarpeiden vuoksi.

Oppimistulosten eriytyminen ja koulutuksellinen tasa-arvo

Oppistulokset ovat heikentyneet Suomessa jo lähes kahdenkymmenen vuoden ajan. Oppimistulosten eriytymisen taustalla vaikuttavat moninaiset tekijät. Erityisen huolestuttavaa on, että oppilaiden

vanhempien koulutus ja sosio-ekonominen asema vaikuttavat yhä enemmän oppimistuloksiin. Koulutus ei pysty enää tasaamaan oppilaiden taustoista johtuvia eroja.

Suomen koulutusjärjestelmän perusarvoja ovat koulutuksellinen tasa-arvo, koulutusmahdollisuuksien tasa-arvo ja yhdenvertaisuus. Koulutuksen tehtävänä on tarjota kaikille lapsille ja nuorille yhtäläiset mahdollisuudet oppimiseen ja hyvinvointiin. Vanhempainliitto pitää erittäin tärkeänä, että koulutusjärjestelmässä sitoudutaan jatkossakin vahvasti koulutuksellisen tasa-arvon periaatteisiin.

Koulu ja opettajat eivät pysty yksin kääntämään oppimistulosten kehitystä. Oppimistuloksiin vaikuttaa merkittävästi myös se, mitä koulun ulkopuolella yhteiskunnassa tapahtuu. Lasten köyhyys- tai syrjäytymisriski on Tilastokeskuksen mukaan kasvanut noin 14 prosentista yli 17 prosenttiin 2020-luvulla. Lapsiperheiden köyhyys ja taloudelliset vaikeudet heijastuvat vahvasti lasten elämään ja koulunkäyntiin. Lapsiperheköyhyyteen tulee puuttua ja perheiden ja lasten hyvinvointia tukevia palveluja, opiskeluhuolto mukaan lukien, tulee vahvistaa.

Lasten koulunkäyntiä tuetaan hyvällä ja toimivalla kodin ja koulun yhteistyöllä. Vanhempia tulee kannustaa ja sitouttaa vahvemmin lapsen koulunkäynnin tukemiseen ja antaa tukea siihen, miten kotona voidaan tukea eri-ikäisten lasten koulunkäyntiä. Suomen Vanhempainliiton ja Förbundet Hem och Skolan tuoreen Vanhempien barometrin (2025) mukaan 59 % alakoululaisten ja 45 % yläkoululaisten vanhemmista kertoi saavansa koulusta konkreettisia vinkkejä ja neuvoja siitä, miten voi vanhempana tukea lapsensa koulunkäyntiä.

Lasten kokemusten ja näkemysten aito kuuleminen

Lasten kokemukset ja näkemykset jäävät koulua koskevassa keskustelussa edelleen usein asiantuntijoiden ja aikuisten näkemysten varjoon. Koulu on lapsille monella tavalla merkityksellinen paikka, jossa he viettävät suuren osan arkeaan. Lasten koululle antamat merkitykset voivat olla erilaisia kuin aikuisten. Vanhempainliitto katsoo, että koulutuksen sisältöjä, työtapoja ja arjen käytäntöjä kehitettäessä tulee kuulla aina lasten näkemyksiä. Lasten kuulemisen tulee olla aitoa ja sillä tulee olla vaikutusta koulun käytäntöihin. Lasten koulua koskevat viestit eduskunnalle ovat eduskertomuksessa selkeät: Uudistakaa koulua lapsia kuunnellen ja ymmärtäen koulun monet merkitykset sekä puuttukaa kiusaamiseen nykyistä tehokkaammin.

Leikkiä, liikkumista ja hyvinvointia tukeva arki

Lapsiasiavaltuutetun havainto leikin merkityksestä esiopetuksessa on Vanhempainliiton näkemyksen mukaan erittäin tärkeä. Leikin merkitystä tulisi vahvistaa myös perusopetuksen alkuvaiheessa. Samalla Vanhempainliitto on huolissaan lasten arjen muutoksista, kuten vapaan leikin ja liikkumisen vähenemisestä sekä digitaalisten ympäristöjen varhaisesta ja intensiivisestä läsnäolosta lasten elämässä.

Digitaalisten laitteiden vapaa-ajan käytön kansalliset suositukset 0–13-vuotiaille sekä älylaitteiden käytön kieltäminen koulupäivän aikana ovat askel oikeaan suuntaan, mutta lasten hyvinvoinnin turvaamiseksi tarvitaan myös laajempaa yhteiskunnallista keskustelua esimerkiksi sosiaalisen median ikärajoista sekä keinoista suojella lapsia haitallisilta digitaalisilta ilmiöiltä digitaalisuuden hyötyjä unohtamatta.

Kodeilla on tärkeä tehtävä liikunnallisen elämäntavan tukemisessa. Lapsia tulee kannustaa liikkumaan arjessa, harrastuksissa ja koulumatkoilla. Jokaisella lapsella tulee olla mahdollisuus mieluisaan

harrastukseen perheen taloudellisesta tilanteesta riippumatta. Kotien lisäksi liikkumista tulee tukea lasten muissa elinympäristöissä. Vanhempainliitto pitää liikkumisen ja liikunnallisen elämäntavan vahvistamista perusopetuksessa kannatettavana ja tärkeänä. Harrastamisen Suomen malli tukee lasten harrastamista koulupäivän yhteydessä. Kouluissa toimivien vanhempainyhdistysten kautta myös vanhemmat voivat olla lisäämässä liikkumista koulupäivään.

Vanhempainliitto on huolissaan peruskoulujen kiihtyvästä lakkauttamisesta, mikä pidentää yhä useamman lapsen koulumatkaa ja lisää koulupäivän aikaista istumista koulukuljetuksissa.

Johtopäätökset

Suomen Vanhempainliitto korostaa, että lasten oppimisen ja hyvinvoinnin vahvistaminen edellyttää pitkäjänteistä lapsi- ja koulutuspolitiikkaa sekä toimivaa yhteistyötä koulun, opiskeluhuollon, perheiden ja muiden palvelujen välillä. Sivistysvaliokunnan näkökulmasta keskeisiä kehittämiskohteita ovat erityisesti:

- koulutuksellisen tasa-arvon vahvistaminen ja oppimiserojen kaventaminen
- opiskeluhuollon roolin ja työnjaon selkeyttäminen osana lasten ja nuorten mielenterveyspalveluja
- opiskeluhuollon palvelujen riittävä saatavuus kouluissa ja oppilaitoksissa
- sujuvien siirtymien turvaaminen koulutuspolun nivelvaiheissa
- huoltajien osallistumisen ja kodin ja koulun yhteistyön vahvistaminen
- lasten kuuleminen ja lasten hyvinvointia tukevan arjen, leikin, liikunnan ja turvallisen digiympäristön edistäminen

Vanhempainliitto pitää tärkeänä, että lapsia koskevaa päätöksentekoa ohjaa johdonmukaisesti lapsen edun ensisijaisuuden periaate sekä ajantasainen tieto lasten hyvinvoinnista.

SUOMEN VANHEMPAINLIITTO RY

Pauliina Lehtinen
Toiminnanjohtaja

Sari Haapakangas
Erityisasiantuntija